

Signe Vrålstad

6. Økonomiske levekår

- **Flertallet av sosialhjelpsmottakere leier boligen de bor i ...**
- **... og betaler i snitt 59 500 kroner i husleie.**
- **Husleie og elektrisitet er de faste utgiftene sosialhjelpsmottakere i størst grad sliter med.**
- **Det har blant sosialhjelpsmottakere blitt vanligere å eie PC ...**
- **... mens privatbil er det mange som ikke har råd til.**
- **De økonomiske levekårene bedrer seg ikke nevneverdig for dem som ikke lenger mottar sosialhjelp.**

Mens vi i kapittel 4 så på inntekten til sosialhjelpsmottakerne, handler dette kapitlet både om boligøkonomi, betalingsproblemer, mangel på goder på grunn av dårlig økonomi, og forbruk. Siden sosialhjelp gis til mennesker i en vanskelig økonomisk situasjon for å sikre forsvarlig livsopphold, vil det være naturlig å gå ut fra at de i større grad opplever ulike økonomiske problemer enn andre. Å dekke grunnleggende behov som mat, klær, bolig og oppvarming er noen av sosialhjelpens kjerneområder (regjeringen.no 2012). I dette kapitlet ser vi derfor på i hvilken grad sosialhjelpsmottakere opplever betalingsproblemer når det gjelder boligutgifter og strøm, hvordan de opplever sin økonomiske situasjon, og om de mangler ulike materielle goder. Dette har vi muligheten til med surveydata fra levekårsundersøkelsen EU-SILC. Hovedsakelig fokuseres det på situasjonen i 2009, i tillegg til at vi ser på hvordan situasjonen har utviklet seg fra 2003.

Sosialhjelp er ment som en midlertidig ytelse, og målet er at mottakeren på sikt kan bli selvhjulpent. Med paneldata (se faktaboks) har vi muligheten til å se hvordan levekårene utvikler seg for dem som er sosialhjelpsmottakere ett år, og se om

deres økonomiske situasjon endrer seg hvis de ikke lenger mottar sosialhjelp. Her tar vi utgangspunkt i dem som var sosialhjelpsmottakere i 2007, og ser på hvordan den økonomiske situasjonen ser ut i 2009, både for dem som ikke lenger mottar sosialhjelp i 2009, og for dem som mottar sosialhjelp begge år.

Sosialhjelpsmottaker

Til levekårsundersøkelsen EU-SILC er det koblet inntektsdata fra inntektsregisteret, heriblant sosialhjelp, som brukes til å definere sosialhjelpsmottakere. I levekårsundersøkelsen har vi ikke mulighet til å se på hver enkelt person i husholdningen som mottar sosialhjelp. I stedet lar vi den personen som ble intervjuet i levekårsundersøkelsen, representere sin husholdning. De intervjupersonene som bor i en husholdning der en eller flere har mottatt sosialhjelp i løpet av året forut for undersøkelsen, definerer vi som *sosialhjelpsmottakere*. Selv om ikke denne personen nødvendigvis selv mottar sosialhjelp, tenker vi at inntekter og utgifter ofte deles i en husholdning, slik at hvis én person er økonomisk utsatt, er gjerne de andre medlemmene i husholdningen det også. Denne definisjonen brukes i hele kapitlet.

Sosialhjelpsmottaker (definisjon): person som bor i en husholdning der minst én person i husholdningen har mottatt minst én krone i sosialhjelp i løpet av året forut for undersøkelsen.

Levekårsundersøkelsen EU-SILC

Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) er en årlig europeisk utvalgsundersøkelse om inntekt og levekår. Undersøkelsen er forordnet av EU og samordnet av EUs statistikkorgan Eurostat. Undersøkelsen gir opplysninger om husholdning, økonomi, boforhold og boligøkonomi, samt opplysninger om arbeidssituasjon og arbeid siste kalenderår. Til undersøkelsen knyttes også en rekke opplysninger fra registre, blant annet om inntekt og utdanning. For nærmere beskrivelse av undersøkelsen, se Eurostat (2010) eller Eurostat (2008).

Hovedsakelig brukes det tverrsnittsdata i enkeltårene 2003-2009 i kapittelet. Levekårsundersøkelsen EU-SILC er også en panelundersøkelse. Det vil si at de samme personene er med i undersøkelsen i flere år. Dette gir oss mulighet til å følge dem som mottar sosialhjelp over tid. I dette kapittelet tas det utgangspunkt i personer som bor i husholdninger som mottok sosialhjelp i 2007, for å se på utviklingen i levekårene deres frem til 2009. Slik kan vi både følge utviklingen i økonomiske levekår for dem som mottar sosialhjelp begge år, og for dem som kun mottar sosialhjelp i 2007 og ikke i 2009. Av de 98 sosialhjelpsmottakerne som ble intervjuet både i 2007 og i 2009, var 40 personer sosialhjelpsmottakere begge år og 58 personer sosialhjelpsmottakere kun i 2007. I utvalget som helhet deltok 3 511 personer begge årene.

Forbruksundersøkelsen

Forbruksundersøkelsen er en årlig undersøkelse hvor Statistisk sentralbyrå samler inn opplysninger om utgifter i private husholdninger. På grunn av små årlige utvalg kan en bare publisere tall for enkeltgrupper ved å slå utvalgene i forbruksundersøkelsene for tre år sammen, og regne alt i siste års priser (resultater tidfestes da per år for eksempel ved 2007-2009 i 2009 priser).

Usikkerhet i analysen

Levekårsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse der utvalget er trukket tilfeldig og er representativt for den befolkningen undersøkelsen dekker. I utvalgsundersøkelser er det alltid en viss usikkerhet knyttet til resultatene. Når man analyserer mindre grupper i materialet, slik som sosialhjelpsmottakere, er analysene basert på et lite antall observasjoner. I årene 2003 til 2009 varierer antall sosialhjelpsmottakere i materialet fra 163 til 263 personer. Når antall observasjoner er lite, øker usikkerheten. Den enkelte observasjon får mer å si, og endringer og forskjeller mellom grupper kan skyldes tilfeldigheter.

Så lenge utvalget er trukket tilfeldig, kan denne usikkerheten beregnes, blant annet for å vise om endringer og forskjeller mellom grupper er statistisk sikre (signifikante), eller om de kan skyldes tilfeldige utslag. For å si noe om statistisk sikkerhet i dette kapittelet bruker vi en t-test. Funnene kan være statistisk usikre, det presiseres derfor i teksten hvis funnene er statistisk sikre.

For å teste om endringer i panelet er statistisk sikre har vi brukt McNemars test for statistisk signifikans. Endringer som gir et signifikansnivå på 0,95 eller bedre, regnes som statistisk sikre. Ingen av funnene i panelet er statistisk sikre med denne testen.

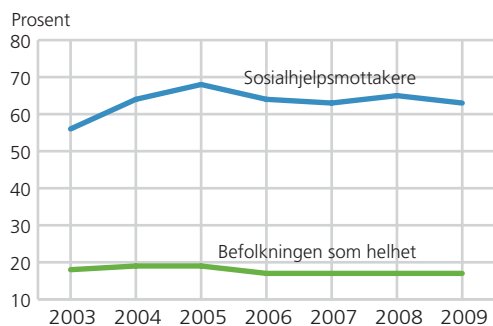
I enhver spørreundersøkelse vil det også være frafall av intervjupersoner, enten de ikke ønsker å være med, eller man ikke oppnår kontakt. Fraffallet kan være forskjellig i ulike grupper, slik at utvalget blir skjevt. Resultatene vektet for å rette opp slike skjevheter i utvalget som helhet, etter demografiske kjennetegn som kjønn, alder, utdanning og familiestørrelse. I levekårsundersøkelsen EU-SILC har vi ikke mulighet til å si noe om de sosialhjelpsmottakerne som av ulike årsaker ikke deltar i undersøkelsen, skiller seg vesentlig fra dem som er intervjuet.

6.1. Overvekt av leiere

For å kunne kjøpe en bolig trenger de fleste lån, og for å kunne ta opp et lån stilles det en del krav til økonomisk stabilitet og egenkapital. Dette kan være vanskelig å oppnå for en gruppe som er økonomisk utsatt. Ikke uventet leier da også sosialhjelpsmottakerne i større grad enn det befolkningen som helhet gjør, 63 prosent i 2009 (figur 6.1). Det er altså et flertall som leier, mens i befolkningen er det en klar overvekt av eiere. I årene 2003-2009 var det om lag 18 prosent i befolkningen som helhet som leide bolig. Blant sosialhjelpsmottakerne kan det se ut til at det var en oppgang i andelen leiere fra 2003 til 2005 (statistisk sikker – se tekstboks), mens det har vært små endringer i andelen leiere etter dette.

Blant sosialhjelpsmottakerne som leide, var gjennomsnittlig årlig husleie 59 500 kroner i 2009. Dette betyr at sosialhjelpsmottakere i snitt betaler mer i husleie enn befolkningen totalt (53 400 kroner). Dette har delvis med demografisk sammensetning i sosialhjelpsmottakergruppen å gjøre. Det er få eldre blant sosialhjelpsmottakerne, og de eldre har sjeldnere enn de yngre høye utgifter .

Figur 6.1. Andel leiere. 2003-2009. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2003-2009, Statistisk sentralbyrå.

Siden 2003 har husleieutgiftene økt omtrent like mye som i befolkningen, med 13 500 løpende kroner i snitt for dem som mottar sosialhjelp. Blant sosialhjelpsmottakere som eier, har utgiftene til renter og avdrag økt like mye. Utgiftene til bolig har imidlertid variert en del fra år til år i perioden. Sammenlignet med befolkningen som helhet har boutgiftene relativt sett økt mindre for både leiende og eiende sosialhjelpsmottakere.

6.2. Belastende boutgifter?

Nivået på husleien sier imidlertid ikke så mye om hvordan folk har det økonomisk. Hvor mange er det som har belastende utgifter til bolig? Dette kan måles både subjektivt og objektivt. Et objektivt mål kan være å se på hvordan de samlede boutgiftene står i forhold til inntekten. Her sier vi at om utgiftene til husleie, renter og avdrag utgjør 25 prosent eller mer av husholdningens totale inntekt etter skatt, har de høy boutgiftsbelastning.

I befolkningen som helhet bodde 25 prosent i en husholdning med høy boutgiftsbelastning (figur 6.2) i 2009. Blant sosialhjelpsmottakerne gjaldt dette 59 prosent samme år. Forskjellene mellom sosialhjelpsmottakere og befolkningen som helhet er statistisk sikre. Andelen med høy boutgiftsbelastning blant sosialhjelpsmottakerne har økt fra 48 prosent i 2003 til 60 prosent i 2006 for deretter å ha ligget stabilt. Denne oppgangen er statistisk sikker. Vi finner ikke den samme tendensen i befolkningen som helhet.

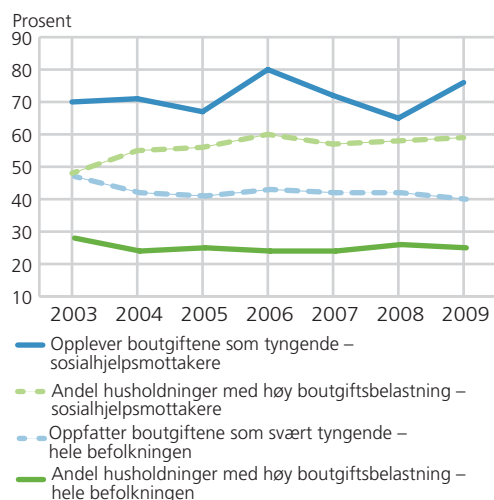
Bostøtte kan tenkes å avhjelpe på den økonomiske belastningen i husholdningen. Data fra 2009 viser at dette i liten grad er tilfelle. Andelen sosialhjelpsmottakere med høy boutgiftsbelastning reduseres med 2 prosentpoeng om man tar med bostøtten, og det er stort sett blant leieta-

kere andelen med høy boutgiftsbelastning reduseres.

Denne måten å objektivt måle den økonomiske belastningen av boutgifter henger ikke nødvendigvis sammen med hvordan folk selv opplever belastningen, altså subjektivt målt. Noen kan vurdere boutgiftene som belastende uten at utgiftene objektivt målt er høye, og omvendt. Som i befolkningen som helhet er det en større andel som opplever boutgiftene som tyngende, enn som fanges opp med det objektive målet. 76 prosent av sosialhjelpsmottakere og 40 prosent befolkningen som helhet opplevde boutgiftene som noe eller svært tyngende i 2009 (figur 6.3). Av disse opplevde henholdsvis 33 prosent og 6 prosent boutgiftene som svært tyngende.

Hvordan ligger sosialhjelpsmottakerne an i forhold til andre økonomisk utsatte grupper når det gjelder boligøkonomi? Blant unge aleneboende under 35 år er det 64 prosent som har høy boutgiftsbelastning,

Figur 6.2. **Andel med høy boutgiftsbelastning i forhold til inntekten og andel som oppfatter boutgiftene som noe eller svært tyngende. 2003-2009. Prosent**

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2003-2009, Statistisk sentralbyrå.

men det er likevel en mindre andel blant disse som opplever boutgiftene som noe eller svært tyngende (52 prosent). Blant unge langtidssyke¹ i alderen 16-44 år er mønsteret mer likt sosialhjelpsmottakerne, her er det en mindre andel som objektivt sett har høy boutgiftsbelastning (49 prosent), enn som opplever utgiftene som belastende (66 prosent)².

Det er også en større andel sosialhjelpsmottakere enn unge aleneboende og langtidssyke som mottar bostøtte. I 2008 mottok over halvparten av sosialhjelpsmottakerne bostøtte, mens det blant unge aleneboende var 5 prosent og blant langtidssyke 21 prosent.

Boligutgifter i panelet

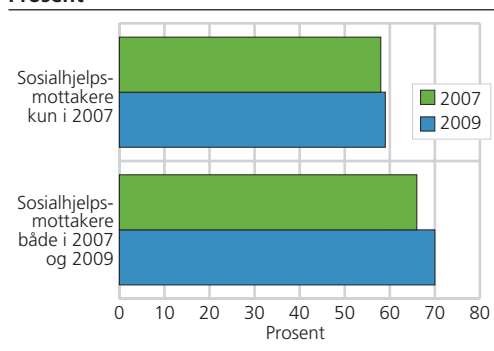
Til nå har vi sett på utviklingen for sosialhjelpsmottakere og sammenlignet sosialhjelpsmottakerne med befolkningen som helhet. Med *paneldata* (se tekstboks om levekårsundersøkelsen EU-SILC) kan vi se på utviklingen innenfor sosialhjelpsmottakergruppen. Vi skiller mellom dem som kun mottok sosialhjelp i 2007, og de som mottok sosialhjelp både i 2007 og 2009. Selv om de som mottok sosialhjelp kun i 2007, ikke mottok sosialhjelp i 2009, kan de ha mottatt sosialhjelp i årene forut, i mellomåret 2008 eller etter 2009. For nærmere om gjengangere i sosialhjelpsmottakergruppen, se kapittel 8.

Av dem som mottok sosialhjelp kun i 2007, er det en like stor andel som leier bolig begge år (se figur 6.3). Blant dem som mottar sosialhjelp begge årene, tyder tal-

¹ Langtidssyke er personer som mottar rehabiliterings- eller attføringspenger i løpet av inntektsåret.

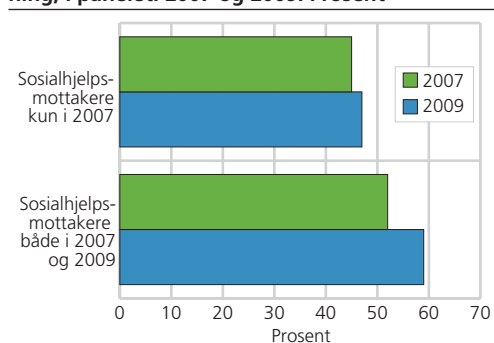
² Mellom gruppene sosialhjelpsmottakere, unge aleneboende og langtidssyke er det en viss grad av overlapp. 17 prosent av sosialhjelpsmottakerne i 2009 er unge aleneboende, og 15 prosent er unge langtidssyke.

Figur 6.3. Andel leiere i panelet. 2007 og 2009. Prosent

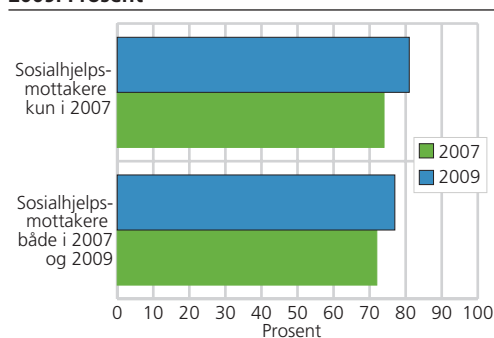
Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2007 og 2009, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.4. Andel som har høy boutgiftsbelastning, i panelet. 2007 og 2009. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2007 og 2009, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.5. Andel som opplever boutgiftene som noe eller svært belastende, i panelet. 2007 og 2009. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2007 og 2009, Statistisk sentralbyrå.

lene på at det er en liten økning i andelen som leier bolig. Når det gjelder boutgifter, ser det ikke ut til å være noen endring verken i andelen som objektivt sett har høy boutgiftsbelastning (se figur 6.4), eller som selv opplever boutgiftene som tyngende (se figur 6.5) blant dem som kun mottok sosialhjelp i 2007. Blant dem som mottok sosialhjelp begge årene, kan tallene tyde på at andelen som objektivt sett har økonomisk belastende boutgifter, har gått noe opp.

6.3. utfordringer med å betale husleie og strøm

Siden sosialhjelp skal sikre at alle har nok midler til livsopphold, og gis som en midlertidig ytelse i en økonomisk vanskelig situasjon, kan det være interessant å se i hvilken grad sosialhjelpsmottakerne uttrykker at de har problemer med å betale ulike faste utgifter. Her ser vi på hvor mange som svarer bekreftende på at husholdningen i løpet av de siste tolv månedene har vært ute av stand til å betale husleie, boliglån og andre typer lån og elektrisitet og kommunale avgifter. Disse utgiftene er innenfor sosialhjelpens kjerneområder.

Tidligere så vi at 76 prosent av sosialhjelpsmottakerne opplever boligutgiftene som belastende i 2009. Samme år var det 32 prosent som oppga at de hadde hatt problemer med å få betalt husleien i løpet av de siste tolv månedene. Fra 2003 har det vært en økning i andelen blant sosialhjelpsmottakerne som oppgir at de har hatt problemer med å betale husleien, fra 22 prosent til 32 prosent. I samme periode har andelen leiere også gått opp fra 56 prosent til 63 prosent, slik at dette ikke nødvendigvis betyr at betalingsproblemer med husleie er mer utbredt blant leieboerne. I befolkningen som helhet har andelen som opplever betalingsproblemer i forbindelse med husleie, holdt seg stabil på 4 prosent gjennom hele perioden, noe

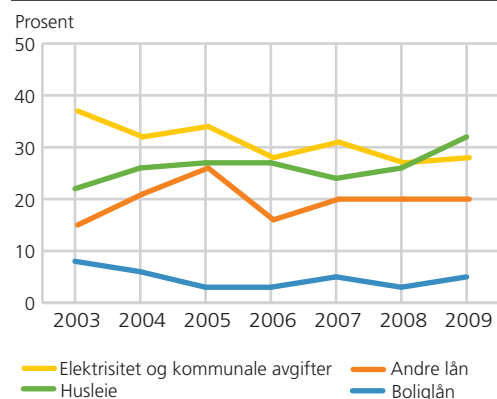
som betyr at relativt mange av leietakerne i denne gruppen har problemer med å betale husleie, siden andelen leiere er lav (17 prosent). Denne andelen har holdt seg stabil fra 2003 til 2009.

Det å ha problemer med å betale husleie er, sammen med betalingsproblemer i forbindelse med strøm og kommunale avgifter, de områdene der det er vanligst å oppleve betalingsproblemer (se figur 6.6).

I 2009 var det 28 prosent av sosialhjelpsmottakerne som hadde problemer med å betale elektrisitet og kommunale avgifter. Betaling av andre lån, som ikke er boliglån, er som hovedregel ikke dekket av sosialhjelpsstønad. En av fem har problemer med å betale tilbake slike lån.

Figur 6.6 viser at kun 5 prosent har hatt problemer med å nedbetale boliglånet sitt det siste året. Dette skiller seg ikke så mye fra nivået i befolkningen som helhet (2 prosent). Som vi så tidligere, eide få sosialhjelpsmottakere boligen selv (37 prosent), og dette er med på å forklare at andelen som opplever problemer med betaling av huslån, er såpass lav.

Figur 6.6. **Andel sosialhjelpsmottakere med ulike betalingsproblemer. 2003-2009. Prosent**

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2003-2009, Statistisk sentralbyrå.

Betalingsproblemer i panelet

Tallene kan tyde på at de som mottar sosialhjelp begge år (2007 og 2009), i omtrent like stor grad opplever betalingsproblemer på ulike områder begge år. I andelen som opplever å ha betalingsproblemer i forbindelse med husleie, kan det se ut til at det er en liten økning. For de som kun mottar sosialhjelp i 2007, ser det ikke ut til å være noen endringer i evnen til å betale faste utgifter. Tallene viser også at de som kun mottar sosialhjelp i 2007, i mindre grad opplever betalingsproblemer enn dem som mottar sosialhjelp begge år (se tabell 6.1).

6.4. 28 prosent har to eller flere betalingsproblemer

Ganske mange av dem som sliter med betaling på ett område, sliter også med betaling på et annet. I 2009 hadde 28 prosent av sosialhjelpsmottakerne to eller flere av de betalingsproblemene som er nevnt tidligere. Samtidig hadde halvparten ikke noen av betalingsproblemene. I befolkningen som helhet har 90 prosent verken problemer med betaling av husleie, boliglån og andre typer lån eller elektrisitet og kommunale avgifter. 4 prosent hadde to eller flere av problemene. Sosialhjelpsmottakerne har også i større grad enn andre lavinntektsgrupper betalingsproblemer. Det er kun blant langtidssyke i alderen 16-44 år (21 prosent) vi finner opp imot

Tabell 6.1. **Betalingsproblemer blant sosialhjelpsmottakere i panelet. 2007 og 2009. Prosent**

Betalingsproblemer	Sosialhjelpsmottakere både i 2007 og 2009		Sosialhjelpsmottakere kun i 2007	
	2007	2009	2007	2009
Husleie	31	40	24	25
Boliglån	10	10	5	6
Elektrisitet og kommunale avgifter	40	38	28	25
Andre lån	28	27	20	16

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2007 og 2009.

like stor andel som ikke har kunnet betale regninger på to eller flere av de nevnte områdene.

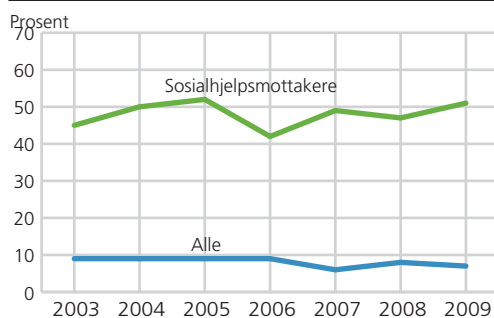
6.5. Økonomisk romslighet

Den økonomiske situasjonen kan føles trang selv om man ikke har betalingsproblemer med konkrete regninger. I levekårsundersøkelsen spør vi om det er lett eller svært lett, vanskelig eller svært vanskelig, å få endene til å møtes for husholdningen. I befolkningen som helhet i 2009 opplevde omtrent halvparten at det er lett eller svært lett å få endene til å

møtes, mens 7 prosent opplevde det som vanskelig eller svært vanskelig. Blant sosialhjelpsmottakerne var det også en liten andel (7 prosent) som opplevde at det var lett eller svært lett å få endene til å møtes, mens halvparten mente det var vanskelig eller svært vanskelig. Disse forskjellene i økonomisk romslighet er statistisk signifikante, og holder seg stabile over tid.

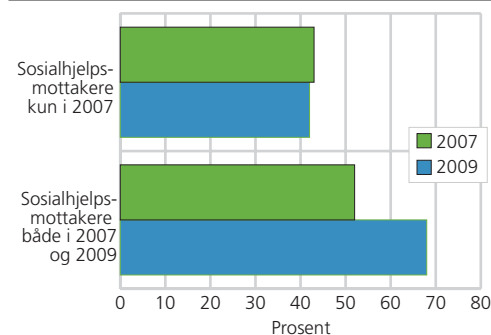
For å kunne takle uforutsette utgifter som kommer på toppen av de faste utgiftene, kan det være bra å ha noen penger i bakhånd. For personer som finner de faste utgiftene vanskelig å takle, kan en uforutsett utgift på 10 000 kroner være vanskelig å håndtere. I befolkningen som helhet er det 24 prosent som sier at de ikke kunne klart en uforutsett utgift på 10 000 kroner³. Blant sosialhjelpsmottakerne oppgir 80 prosent det samme i 2009. Dette er en statistisk signifikant forskjell. Selv om de fleste sosialhjelpsmottakere ikke kunne klart en uforutsett utgift av denne størrelsen, er det verdt å merke seg at 20 prosent mener de kunne klart det.

Figur 6.7. Andel som opplever det som vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes. 2003-2009. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2003-2009, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.8. Andel som opplever det som vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, i panelet. 2007 og 2009. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2007 og 2009, Statistisk sentralbyrå.

Økonomisk romslighet, i panelet

I alt 43 prosent av dem som ikke lenger var sosialhjelpsmottakere i 2009, men som hadde vært det i 2007, syntes i 2007 det var vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes. Denne andelen er omtrent lik to år etter. Blant dem som er sosialhjelpsmottakere både i 2007 og i 2009, peker tallene i retning av at det kan være en økning i andelen som synes det er vanskelig å få endene til å møtes, fra 52 til 68 prosent.

³ Basert på spørsmålet: Har du/husholdningen mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, uten å måtte ta opp ekstra lån eller motta hjelp fra andre?

6.6. En av ti bor i husholdninger som mottar penger fra andre husholdninger

Husholdninger har ikke alltid en separat økonomi. Overføringer mellom husholdninger forekommer, for eksempel overføringer fra foreldre til voksne barn med egne husholdninger. Denne typen private overføringer fanges ikke opp i den nasjonale inntektsstatistikken, og en husholdning kan derfor ha større økonomiske ressurser enn det som fremkommer i statistikken, fordi den mottar støtte fra andre husholdninger. I levekårsundersøkelsen spør vi om dette og finner at i befolkningen som helhet var det 3 prosent som mottok støtte fra andre husholdninger i 2009.

I grupper vi forbinder med lavinntekt (økonomi og levekår 2010), er det vanligere å motta støtte fra andre husholdninger. Det er særlig unge aleneboende under 35 år (12 prosent) og unge langtidssyke i alderen 16-44 år (14 prosent) som mottar støtte. Alderspensjonister og uførepensjonister mottar sjelden slike overføringer (henholdsvis 0 prosent og 4 prosent). Blant sosialhjelpsmottakerne var det 9 prosent som mottok overføringer.

6.7. Stor økning i andel med PC

Økonomiske levekår kan også belyses ved å se på hvilke materielle goder folk har. Da finner vi ingen statistisk signifikant forskjell mellom sosialhjelpsmottakere og befolkningen som helhet når det gjelder hvor store andeler som har TV, PC eller vaskemaskin. I alt 87 prosent av sosialhjelpsmottakerne hadde TV i 2009, og 80 prosent hadde PC. Det har de siste årene vært en relativt kraftig økning i andelen som disponerer PC blant dem som mottar sosialhjelp, fra 46 prosent i 2003 til 80 prosent i 2009. Det ser imidlertid ikke ut til at det i hovedsak var økonomiske årsaker til at de ikke disponerte PC i 2003, kun 23 prosent oppgir at de ikke har råd. I

2009 er det 11 prosent som sier at de ikke har råd til PC.

Når det gjelder å disponere bil, er saken annerledes. 49 prosent av sosialhjelpsmottakerne hadde ikke tilgang til bil i 2009, i befolkningen var det 21 prosent som ikke disponerte bil. Dette er en signifikant forskjell. Nå kan det være ulike grunner til at folk ikke har bil, for eksempel kan det hende at de som bor midt i byen, har mindre bruk for en bil enn dem som bor i områder med større avstander. Derfor har vi også spurt om det er økonomiske årsaker til at folk ikke disponerer bil. Det er 34 prosent blant sosialhjelpsmottakerne som oppgir dette som grunn til at de ikke disponerer bil, mens 7 prosent i befolkningen oppgir samme grunn.

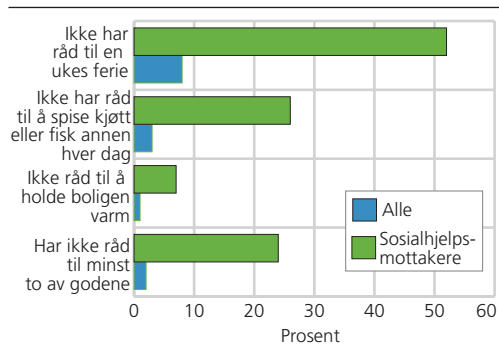
Også i andre lavinntektsgrupper er det særlig bil som er et dyrt gode som folk ikke har råd til. Blant unge (18-44 år) med vedvarende lavinntekt er det omtrent like stor andel som ikke har råd til bil, mens blant unge langtidssyke og aleneboende under 35 år er andelene noe lavere, henholdsvis 21 prosent og 24 prosent.

6.8. Å reise på ferie

Å reise på ferie er også et av de godene sosialhjelpsmottakerne i større grad enn andre gir avkall på. Mens 8 prosent av befolkningen som helhet oppgir at de ikke har råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, sier 52 prosent av sosialhjelpsmottakerne det samme (figur 6.9). Dette er en statistisk sikker forskjell. Det har de siste årene ikke vært noen endringer i andelen blant sosialhjelpsmottakerne som ikke har råd til en ukes ferie borte fra hjemmet.

I motsetning til ferie er mat et grunnleggende behov som også gir rett til sosialhjelp. For å måle økonomiske problemstillinger knyttet til mat spør vi om man har råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver

Figur 6.9. **Materiell situasjon for sosialhjelpsmottakere og befolkningen som helhet. 2009. Prosent**

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2009, Statistisk sentralbyrå.

dag. Dette er relativt dyre matvarer, som gjerne knyttes til middagsmåltidet. Mens 3 prosent i befolkningen sier de ikke har råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag, sier hele 26 prosent av sosialhjelpsmottakere det samme (statistisk sikker forskjell). Sagt på en annen måte har en av fire altså ikke råd til å spise middag annenhver dag. Fra 2003 til 2009 er det en omtrent like stor andel hvert år som oppgir at de ikke har råd til å spise fisk eller kjøtt annenhver dag.

Når det gjelder å holde boligen varm, finner vi en liten forskjell som tyder på at sosialhjelpsmottakere oftere opplever å ikke ha råd til dette enn andre, selv om denne forskjellen ikke er statistisk sikker.

Til sist ser vi også på de tre godene *varm bolig*, *middag* og *en ukens ferie* samlet sett og teller opp hvor stor andel som ikke har råd til to eller flere av godene. Da finner vi at 24 prosent av sosialhjelpsmottakerne ikke har råd til minst to av godene, og dette er signifikant høyere andel enn i den samlede befolkningen (2 prosent).

Tabell 6.2. **Materiell situasjon for personer som mottar sosialhjelp både i 2007 og 2009 og sosialhjelpsmottakere som kun mottar sosialhjelp i 2007. 2009. Prosent**

Materiell situasjon	Sosialhjelpsmottakere både i 2007 og 2009		Sosialhjelpsmottakere kun i 2007	
	2007	2009	2007	2009
Disponerer ikke PC pga. økonomi	14	18	12	10
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	46	37	33	28
Har ikke råd til ...				
... en ukens ferie	52	56	41	44
... å spise kjøtt eller fisk annen hver dag	32	27	19	15

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2007 og 2009.

Materielle goder, i panelet

Blant dem som mottok sosialhjelp både i 2007 og 2009, er det ingen statistisk sikre endringer fra 2007 til 2009 i ikke å ha råd til ulike goder. Tallene peker i retning av at andelen som ikke disponerer bil på grunn av økonomi, har gått noe ned, mens det ikke har skjedd særlige endringer i tilgangen på andre goder. Det samme gjelder dem som kun mottok sosialhjelp i 2007.

6.9. Å komme ut av sosialhjelpsmottakergruppen

Samlet sett tyder tallene på at de som ikke lenger mottok sosialhjelp i 2009, men som mottok denne typen økonomisk støtte i 2007, fortsatt i stor grad slet økonomisk. Selv om tallene er usikre siden dette er små grupper, tyder de likevel på at de som kun mottok sosialhjelp i 2007, i noe mindre grad opplever de ulike problemene vi har sett på, enn dem som mottok sosialhjelp begge år. For dem som mottok sosialhjelp både i 2007 og 2009, tyder tallene på at situasjonen ikke har endret seg noe særlig, og i noen tilfeller har forverret seg. Dette kan tyde på at de som mottar

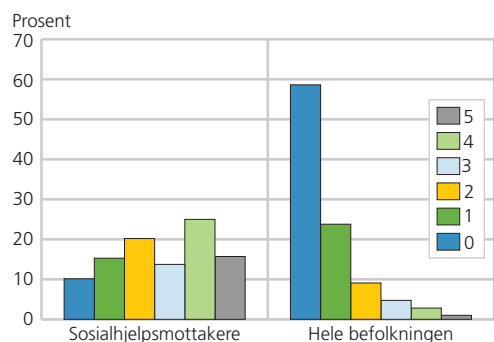
sosialhjelp over tid, er en annen gruppe enn de som kun mottar sosialhjelp ett år. Kanskje har det noe med sammensetningen av gruppene å gjøre, i forhold til alder, livssituasjon og så videre.

6.10. Opphoping av økonomiske problemer

Til nå har vi sett på økonomiske enkeltproblemer. Nå skal vi se på i hvor stor grad de som har problemer på ett område, også har problemer på andre områder. De økonomiske problemene vi tar utgangspunkt i: om husholdningen har ett eller flere betalingsproblemer, om de har høy boutgiftsbelastning, om det er økonomiske grunner til at de ikke har PC og/eller bil, om det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, og om de har vanskeligheter med å greie en uforutsett utgift på 10 000 kroner. Der husholdningen har svart ja, registrerer vi ett problem. Deretter summerer vi antall problemer.

Som ventet finner vi at en større andel sosialhjelpsmottakere opplever at flere problemer opptrer samtidig, 54 prosent har hatt tre eller flere av problemene vi har nevnt, mens 9 prosent i befolkningen som helhet har opplevd det samme (figur

Figur 6.10. Antall betalingsproblemer blant sosialhjelpsmottakere og befolkningen som helhet. 2009. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2009, Statistisk sentralbyrå.

6.10). I befolkningen som helhet har flertallet ingen av problemene, og 1 prosent har hatt alle de økonomiske problemene vi teller opp. Blant dem som mottar sosialhjelp, er det 16 prosent som sier de har alle fem betalingsproblemene.

6.11. Gir trang økonomi økt sannsynlighet for å bli sosialhjelpsmottaker i 2009?

Til nå har vi sett at de som er sosialhjelpsmottakere ett år, gjerne opplever vanskeligheter i senere år også, selv om de ikke lenger mottar sosialhjelp. Her skal vi se om trang økonomi i 2007 gir økt sannsynlighet for å bli sosialhjelpsmottaker i 2009. I alt var det 1,5 prosent som ikke var sosialhjelpsmottakere 2007, som ble det i 2009. Hadde deres økonomiske situasjon noe å si for dette?

Vi skal først se på om det har noe å si om det er lett eller vanskelig å få endene til å møtes ett år, for om man blir sosialhjelpsmottaker senere. Blant dem som opplevde det som svært vanskelig å få endene til å møtes i 2007, var 11 prosent sosialhjelpsmottakere i 2009. De er altså overrepresentert, og tallene viser at dess enklere det var å få endene til å møtes i 2007, dess færre ble sosialhjelpsmottakere i 2009. Blant dem som opplevde det som lett å få endene til å møtes i 2007, var det mindre enn 1 prosent som mottok sosialhjelp i 2009.

Den samme tendensen ser vi blant dem som opplevde boutgiftene som svært tyngende i 2007. Av disse ble 5 prosent sosialhjelpsmottakere i 2009, mot, som vi så tidligere, 1,5 prosent av alle som ikke var sosialhjelpsmottakere i 2007. De som objektivt målt har høy boutgiftsbelastning, er ikke overrepresentert blant dem som blir sosialhjelpsmottakere på samme måte som de som opplevde boutgiftene som svært tyngende. I alt 2 prosent av dem som

hadde høy boutgiftsbelastning, ble sosialhjelpsmottakere i 2009.

Også det å ha betalingsproblemer med husleie og elektrisitet og kommunale avgifter ser ut til å henge sammen med det å oppleve å bli sosialhjelpsmottaker senere. Ser vi på betalingsproblemer, ble 16 prosent av dem som i løpet av de siste tolv månedene før undersøkelsen hadde vært ute av stand til å betale husleien, sosialhjelpsmottakere i 2009. Denne gruppen er altså overrepresentert i forhold til de 2 prosentene av de intervjuede som ble sosialhjelpsmottakere i 2009. Også de som har problemer med å betale strøm, er overrepresentert, 8 prosent av dem ble sosialhjelpsmottakere i 2009.

6.12. Forbruk blant sosialhjelpsmottakere

Med tall fra forbruksundersøkelsen i 2007-2009 kan vi se nærmere på nivå og sammensetning av forbruket blant

sosialhjelpsmottakerne (tabell 6.3). I en husholdning vil man forvente at inntekt og forbruk «stemmer overens». Tidligere undersøkelser om forbruk i husholdninger med lavinntekt (Andersen 2007) viser imidlertid et overforbruk i slike husholdninger. Forbruket overgår altså inntekten, uten at man kan forklare hele årsaken til dette.

Forholdet mellom forbruk og inntekt vil vi ikke gå inn på her, men kun se på forbruket. I alt forbruker husholdninger der sosialhjelpsmottakere er medlemmer, 276 000 kroner i året i snitt. Utgifter til bolig, lys og brensel utgjør omtrent en tredjedel av de totale utgiftene. Denne andelen er som i husholdninger ellers. I kroner og øre utgjør imidlertid dette mindre enn i husholdningene totalt, utgiftene til bolig ligger omtrent 37 000 kroner under per år. I forhold til alle husholdninger tyder tallene på at en mindre andel av de totale utgiftene går til transport, møbler og husholdnings-

Tabell 6.3. **Utgift per husholdning per år, etter vare- og tjenestegruppe. 2007-2009. Kroner og prosent**

	Sosialhjelpsmottakere		Alle husholdninger		Enpersonhusholdninger	
	Utgifter (kr)	Andel av forbruksutgift i alt (prosent)	Utgifter (kr)	Andel av forbruksutgift i alt (prosent)	Utgifter (kr)	Andel av forbruksutgift i alt (prosent)
00 Forbruksutgift i alt	276 300	100	395 100	100	251 600	100
01 Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	36 700	13,3	46 500	11,8	24 900	9,9
02 Alkoholdrikker og tobakk	9 900	3,6	10 300	2,6	8 500	3,4
03 Klær og skotøy	14 100	5,1	20 900	5,3	10 800	4,3
04 Bolig, lys og brensel	85 900	31,1	123 400	31,2	96 300	38,3
05 Møbler og husholdningsartikler	12 800	4,6	23 300	5,9	12 900	5,1
06 Helsepleie	12 500	4,5	10 100	2,5	7 000	2,8
07 Transport	33 000	11,9	64 500	16,3	31 200	12,4
08 Post og teletjenester	10 300	3,7	7 600	1,9	4 700	1,9
09 Kultur og fritid	41 600	15,0	49 300	12,5	30 900	12,3
10 Utdanning	200	0,1	900	0,2	600	0,2
11 Restaurant- og hotelltjenester	6 100	2,2	13 600	3,4	10 500	4,2
12 Andre varer og tjenester	13 300	4,8	24 700	6,3	13 500	5,4
Antall husholdninger	87		3 420		493	

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC 2007 og 2009.

artikler og restaurant- og hotelltjenester blant sosialhjelpsmottakerne. De bruker heller noe større andeler på matvarer og alkoholfrie drikkevarer, kultur og fritid, helsepleie og post- og teletjenester sammenlignet med husholdninger som helhet.

Noen av disse forskjellene i utgifter kan ha med husholdningssammensetningen i de to gruppene å gjøre, siden det er en mindre andel par med barn og en større andel aleneboende i sosialhjelpsmottakergruppen sammenlignet med i befolkningen. Ved en slik sammensetning kan vi derfor ikke sammenligne direkte med verken befolkningen som helhet eller med aleneboende, og sammenligner derfor med begge grupper. De totale utgiftene for aleneboende ligger 20 000 kroner lavere enn i sosialhjelpsmottakergruppen. Aleneboende bruker en større andel av utgiftene til bolig, lys og brensel, mens de bruker mindre på mat og drikke og kultur og fritid, sammenlignet med sosialhjelpsmottakerne.

6.13. Oppsummering

De fleste sosialhjelpsmottakere leier boligen sin. De betalte i snitt opp mot 60 000 kroner i husleie i 2009. Sosialhjelpsmottakere opplever i større grad høy boutgiftsbelastning enn befolkningen som helhet, både objektivt og subjektivt målt. 59 prosent bor i en husholdning med høy boutgiftsbelastning i forhold til inntekten, og 76 prosent opplever boutgiftene som noe eller svært tyngende.

Sosialhjelpsmottakerne opplever også i større grad ulike betalingsproblemer, og problemene har en tendens til å hope seg opp. Sammen med elektrisitet og kommunale avgifter er husleien også den utgiften flest har problemer med å betale, mens færre har problemer med å betale boliglån og andre typer lån. Halvparten mener det er vanskelig eller svært vanskelig å få en-

dene til å møtes, og en av fire har ikke råd til middag annenhver dag.

Personer som mottar sosialhjelp ett år, ser også ut til å fortsette å slite økonomisk, selv om de ikke lenger mottar sosialhjelp to år senere. Tallene tyder på at de økonomiske levekårene er stabile for de som mottok sosialhjelp i 2007, men som ikke lenger gjør det i 2009. Blant dem som mottok sosialhjelp begge årene, ser også de økonomiske levekårene ut til å være stabile, eller forverres noe. De som mottok sosialhjelp begge årene, har alt i alt dårligere økonomiske levekår enn dem som kun mottok sosialhjelp i 2007.

Det ser også ut til at de med trang økonomi i 2007 i større grad blir mottakere av sosialhjelp i 2009, enn dem som ikke oppgir at de har økonomiske problemer.

Referanser

Andersen, Arne Støttrup (2007): *Lavinntektshusholdningers forbruk*, Rapporter 23/2007, Statistisk sentralbyrå.

Eurostat (2008): Description of SILC user database variables: cross sectional and longitudinal. Version 2006.1 from 01-02-08. European Commission, Eurostat, Directorate F, Unit F-3.

Eurostat (2010): Intermediate Quality Report EU-SILC 2009. Norway. Eurostat. (http://circa.europa.eu/Public/irc/dsis/eusilc/library?l=/quality_assessment/quality_reports/no)

regjeringen.no (21.02.2012): Statlige veiledende retningslinjer for utmåling av økonomisk stønad til livsopphold.